

การกลปนา ในลานนาไทย
ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

นางระวีวรรณ ภาคพรต

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

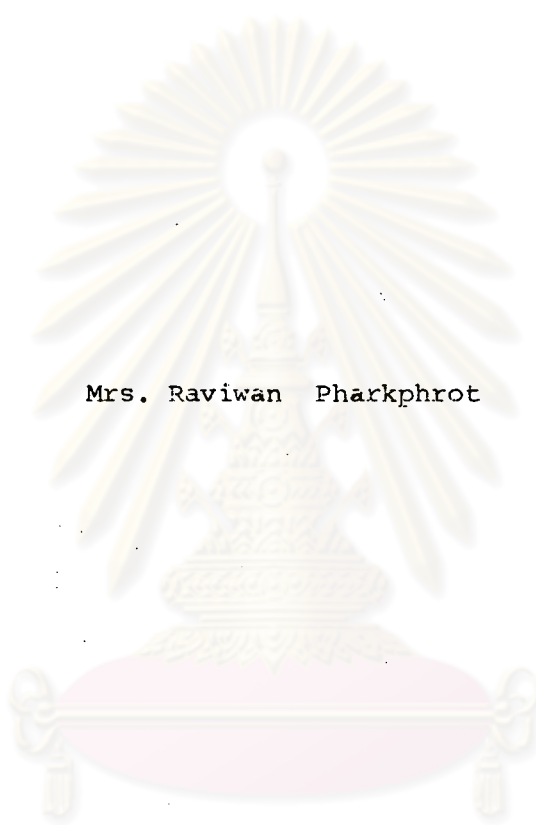
พ.ศ. 2526

ISBN 974-562-494-2

007790

i 17082857

MONASTIC ENDOWMENTS IN THE LANNA THAI KINGDOM FROM
THE MIDDLE OF THE 20TH CENTURY B.E. TO THE BEGINNING OF
THE 22ND CENTURY B.E.

Mrs. Raviwan Pharkphrot

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การกล่าวนาในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20
ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

โดย นางระวีวรรณ ภาคพรต

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจารี

ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ อนุสร

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

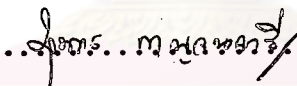
..... คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุประดิษฐ์ บุญภาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธิตา สาระยา)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจารี)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ อนุสร)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา นาคสกุล)

..... กรรมการ

(อาจารย์พิเศษ เสียนกัณฑ์พงษ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การกลบนาในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึง
ต้นพุทธศตวรรษที่ 22
ชื่อผลิต นางระวีวรรณ ภาคพรต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนนาคาร์
ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ วัฒนนคร
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2525

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีงศึกษาปัจจัยซึ่งส่งเสริมการกลบนาในลานนาไทย
ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 และศึกษารูปแบบของ
การกลบนา ในลานนาไทยในช่วงเวลานั้น

การศึกษาเริ่มด้วยการวิเคราะห์ความหมาย ที่มา และการใช้คำกลบนา
ในดินแดนซึ่งปัจจุบันเป็นประเทศไทย เพื่อความเข้าใจในพฤติกรรมการกลบนาโดย
ทั่วไป แล้วจึงได้เน้นหนักในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษ
ที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 โดยอาศัยหลักฐานจากศิลาจารึก ตำนาน และ
วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งพระเถระลานนาได้แต่งขึ้นในยุคนั้น

จากการวิจัยพบว่าทั้งแนวความคิดความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนาตลอดจน
สภาพการเมืองทั้งภายใน และภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งส่งเสริมการกลบนาในลานนา
ไทยในช่วงเวลานั้น ส่วนในการศึกษารูปแบบการกลบนานั้นพบว่า กษัตริย์ และ
พระมหาเถรเจ้า เป็นผู้ดำเนินการให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา และเป็นผู้กระทำการ
กลบนาพร้อมกับชนชั้นปกครองในหัวเมืองต่าง ๆ วัดซึ่งได้รับ การกลบนาจะได้รับผล
ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นที่ดิน ผลประโยชน์จากที่ดิน และแรงงานคน

ผลประโยชน์เหล่านี้ทำให้ดูเหมือนว่าในแง่หนึ่ง วัดที่ได้รับการกลบนาเป็น
"เจ้าของที่ดิน" "นายเงิน" และ "เจ้าสังกัด" ควบคุมแรงงานคน แต่ข้อจำกัดต่าง ๆ
ตามความเป็นจริงทำให้วัดไม่สามารถทำหน้าที่เป็น "เจ้าของที่ดิน" "นายเงิน" หรือ
"เจ้าสังกัด" ได้อย่างแท้จริง และไม่มีอำนาจต่อรองเหนือฝ่ายปกครอง

Thesis Title Monastic Endowments in the Lanna Thai Kingdom
From the Middle of the 20th Century B.E. to
the Beginning of the 22nd Century B.E.

Name Mrs. Raviwan Pharkphrot

Thesis Advisor Asistant Professor Busadorn Darnchanachari Ph.D
Professor Prasert na Nagara Ph.D

Department History

Academic year 1982

ABSTRACT

This thesis is a study of the factors which encouraged monastic endowments in Lanna Thai as well as the pattern of monastic endowments in Lanna Thai from the middle of the 20th century B.E. to the beginning of the 22nd century B.E.

The study begins with the analysis of the meaning, the origin and the use of the word "Kalpana" in the area which is at present Thailand which may lead to better understanding of monastic endowments in general. The study continues with special emphasis on Lanna Thai from the middle of the 20th century B.E. to the beginning of the 22nd century B.E. The analysis on the subject is based on inscriptions and Buddhist literature composed by contemporary Lanna Buddhist Monks.

It is found that Buddhist thought and belief together with internal and external politics were the main factors which encouraged monastic endowments in Lanna Thai during the period.

๑๓

In analysing the pattern of monastic endowments, it is found that Lanna king and his chief consort (or the dowager) were the main patrons of Buddhism and joined hands with provincial governors in bestowing monastic endowments. Monasteries were thus endowed with land, produce and other income derived from land, and manpower. The ownership of property in various forms tended to give these monasteries, in one respect, the role of "landlord", "money - lender" as well as control of manpower. Nevertheless, in practice there were limitations which prevented these monasteries from performing these functions in the true sense and these monasteries were therefore without any bargaining power vis à vis the ruling class.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยค้ำถตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจารี และ
ค้ำถตราจารย์ ดร.ประเล่ห์รัฐ วัฒนคร อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยที่ได้กรุณาอุทิศเวลาให้คำ
ปรึกษาและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างดีตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย
ยิ่งกว่านั้นผู้เขียนล้ามนึกถึงว่าในการวิจัยนี้ส่วนใหญ่ได้รับแนวคิด และข้อเสนอแนะจากท่าน
อาจารย์อย่างมาก ทำให้ผู้เขียนซาบซึ้งในความเอื้ออารีที่ได้รับจากท่านทั้งสองเป็นอย่างยิ่ง
ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง มา ณ. โอกาสนี้ รวมทั้งผู้ช่วยค้ำถตราจารย์ ดร.ริดา
ลำระยา รองค้ำถตราจารย์ ดร.กาญจนา นาคสกุล และอาจารย์พิเศษ เสียดินทรัพย์พงษ์
ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ขึ้น

ขอขอบพระคุณรองค้ำถตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศิริ แยมน์ดดา อาจารย์แยม
ประพัฒน์ทอง อาจารย์โกกรศรี นิมมานเหมินทร์ ดร.ฮันส์ เพนซ์ และอาจารย์
ม.ร.ว. ดร.รุจายา อภากร. ที่ได้ให้คำแนะนำ และข้อมูลอันมีค่าแก่ผู้เขียน นอกจากนี้
ขอขอบคุณ คุณเกษม มีเต็ม และคุณฉวีไพ คำโท ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำในด้าน
เอกสารจากแผนกหนังสือตัว เขียนและจารึกกองหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร

สุดท้ายสำหรับพระคุณของพ่อแม่ พี่และน้องทุกคนที่ให้ความสนับสนุนทั้งกำลังใจ
และกำลังใจทรัพย์ และความห่วงใยทั้งมวลของคุณชายวัฒน์ ภาคพรต ตลอดจนเพื่อน ๆ
ทุกคน รวมทั้งคุณพัฒนาสิน พรหมรักษ์ ผู้พิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณ
อย่างสูงมา ณ. ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ย
	
บทที่	
1 บทนำ	1
2 ความหมาย ที่มา และการใช้คำกลุ่ปนาในดินแดนซึ่งปัจจุบั้เป็นประเทศไทย	5
- คำกลุ่ปนา ก่อนสมัยสุโขทัย	10
- คำกลุ่ปนา ในสมัยสุโขทัย	23
- คำกลุ่ปนา ในสมัยอยุธยา	32
3 การกลุ่ปนา ในลานนาไทย	43
- การกลุ่ปนา ในลานนาไทย	43
- ปัจจัยซึ่งส่งเสริมการกลุ่ปนา ในลานนาไทย ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22	47
1 ความคิด และความเชื่อในลัทธิคำล่สนา	48
ก. ความคิดใน เรื่องกรรม และผลของกรรม	48
ข. คติเรื่องพุทธคำล่สนาห้าพันปี และอันตรายนทั้ง 5	55
ค. ความเชื่อใน เรื่องการอุทิศผลบุญให้แก่วู่ที่ล่วงลับไปแล้ว	58
2 ความเจริญ และความศรัทธาต่อพระพุทธรคำล่สนา	63
3 สภาพทางการเมือง	75
ก. แนวคิด เรื่องความเป็นกษัตริย์ตามลัทธิพุทธคำล่สนา	75
ข. การเมืองภายในราชอาณาจักร	85
ค. การเมืองภายนอกราชอาณาจักร	104
4 รูปแบบของการกลุ่ปนา ในลานนาไทย	115
- หลักฐานการกลุ่ปนา ในลานนาไทย	115
- เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการกลุ่ปนา	117
- ผู้กระทำการกลุ่ปนา ในลานนาไทย	119
1. ชนชั้นปกครองในลานนาไทย	119
2. สามีญชน	124

	หน้า
- วัดที่รับการกัลปนา	125
1. วัดที่สถาปนฝ่ายปกครอง เช่นกษัตริย์หรือเจ้าเมืองโปรดให้สร้างขึ้น	126
2. วัดใหญ่หรือวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองในลานนาไทย	127
3. วัดที่ทำเรื่องขอความอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์	129
- ผลประโยชน์ที่วัดได้จากการกัลปนา	130
1. ที่ดิน	130
ก. ที่ดินอาณาเขตของวัด	130
ข. ที่ดินผลประโยชน์ของวัด	135
2. ผลประโยชน์จากที่ดิน	138
ก. ภาษีอากรในท้องถิ่น	138
ข. พืชผลในที่ดิน	145
3. เงินผลประโยชน์	146
4. แรงงานวัด	148
5 บทสรุป	168
บรรณานุกรม	176
ภาคผนวก	189
ประวัติผู้เขียน	217

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย